

Invazív fajok Magyarországon

Kerékgyártó István
Tiszaújvárosi Városgazda Nonprofit Kft.
Tiszaújváros, Tisza út 2/a
H-3580
Hungary
E-mail: varosgazda.tujvaros.hu

Az invazív fajok elnevezés helyett az özőnfajok, vagy adventív (jövevény) elnevezést is használhatjuk.

Az invazív fajok megjelenése a helyi ökoszisztéma megzavarásán túl káros lehet a mezőgazdaságra vagy éppen az emberi egészségre is, ahogy ezt például az Észak-Amerikából Európába átkerült, Magyarországon is elterjedt erősen allergén parlagfű (*Ambrosia artemisiifolia*) esetében is megfigyelhetjük. Gyakran szándékosan telepítenek be idegen fajokat egy-egy területre, mivel azoktól vélt vagy éppen valós gazdasági hasznot remélnek. Magyarországon például a XVIII. században Észak-Amerikából betelepített fehér akác (*Robinia pseudoacaciae*) gyorsan nő, remek tűzifa, megköti a homokos talajt és pompás mézeli, ugyanakkor gyakorlatilag kiirthatatlan, miközben egyre nagyobb területeken helyettesíti az egykori természetes erdőket. Vasútvonalak mentén szinte mindenhol találkozhatunk a Kínából származó, gyökérsarjakkal gyorsan szaporodó bálványfával (*Ailanthus altissima*), amely mára a hazai száraz lösz- és homokgyepek egyik legnagyobb ellenségének számít.

A nem őshonos élőlények egy-egy új területre bevándorlása természetes folyamat is, ami az adott terület flóra és faunagenezisének magától értetődő része. Az emberi behatások következtében azonban ez a folyamat túlzottan felgyorsult: nincs elegendő idő arra, hogy az új faj fogyasztói és kártevői is megjelenjenek az új élőhelyen. Az inváziót jelentősen elősegíti az áruforgalom növekedése, függetlenül attól, hogy az közúton, vasúton, vízen vagy éppen légi úton zajlik. Mára mindez olyan mértéket öltött, hogy komolyan fenyeget a lehetőség: a hasonló klímájú, de más biogeográfiai régiókhoz tartozó területek (például Európa és Észak-Amerika) élővilága uniformizálódik. Az invázió nyomán ezért a biodiverzitás általában csökken.

Magyarországon a XIX. századtól kezdve tartják számon az invazív növény fajokat, bár az inváziók minden bizonnyal már jóval azelőtt is gyakoriak lehettek hazánkban. Az 1995-ben számon tartott jövevény növényfajok száma 264 volt, ezeknek pedig mintegy 15%-a, tehát körülbelül 40 faj számít invazívnek (Török et al.).

Az ISSG (Invasive Species Specialist Group) nemzetközi munkacsoport által közzétett TOP 100-as listáján szereplő invazív fajok Magyarországon:

Állatok:

- **Erdei gyapjaslepke- *Lymantria dispar* (Linnaeus, 1759)**

Asian gypsy moth (Angol), Schwammspinner (Német)

A gyapjaslepke táplálkozási köre igen széles. Az erdei fákon kívül, dísz- és gyümölcsfák leveleit is szívesen fogyasztja, nem nagyon válogatós. Miután a sárga tojáscsomóból kikelnek a kis hernyók – mely tojáscsomónként akár 900 db is lehet-, elkezdenek táplálék után kutatni. Ha az erdei fák lombfakadása később indul meg, mint a kelés, akkor nem jutnak megfelelő mennyiségű táplálékhoz, és vándorolni kezdenek. A hernyók selyemszálat fejlesztenek, és kis súlyuk révén a szél segítségével akár kilométerekre is elrepülnek, így jutnak el a gyümölcsösökbe, kertjeinkbe is, ahol a tél folyamán tojáscsomónak még nyoma sem volt.

- **Szúnyogirtó fogaspony - *Gambusia affinis***

Koboldkärpfling, Texaskärpfling (Német), Mosquito fish (Angol), Western mosquitofish (USA) Gambusino (Spanyol)

A szúnyogirtó fogaspony eredeti élőhelyén, Kalifornia, Arizona, Mexikó, Texas, Louisiana, Alabama és Florida államokban az év nagy részében enyhe, kellemesen meleg az éghajlat. Kedvenc tápláléka a különféle szúnyogok vízben élő, fejlődő lárvája. Ennek köszönheti, hogy már a múlt század végén - amikor a szintetikusan előállított rovarirtó szerek még ismeretlenek voltak - egyre több szubtrópusi és trópusi országban felfigyeltek rá. Mind több és több vízterületre betelepítették. Különösen ott fűztek nagy reményeket hozzá, ahol a maláriát terjesztő szúnyogok emberek millióit, veszélyeztették. Első telepítésére a Panama-csatorna építéskor került sor. A sikeres honosítás jelentősen hozzájárult a malária visszaszorításához, az építkezésekhez megfelelő körülmények biztosításához. Az eredményeken felbuzdulva, az 1920-as években megindult a szúnyogirtó fogaspony egész földünkre kiterjedő telepítése. Egyetlen évtized elég volt ahhoz, hogy valamennyi földrészen kialakuljanak állományai. Az Országos Közegészségügyi Intézet illetékesei 1939-ben kísérleti jelleggel betelepítették a Hévízi-tóba a szúnyogirtó fogasponyt. A messziről érkezett hal gyorsan megtalálta életfeltételeit, és tömegesen szaporodni kezdett. Hévíz lakosai és fürdővendégei mind kevesebb szúnyoggal találkoztak. A sikeren felbuzdulva 1944-ben a Miskolc-tapolcai meleg vizű tóba is betelepítették. A fiatal ivadék étvágya is nagy. Kezdetben főleg kerekeshégyeket, az alsórendű rákok lárváit fogyasztja, később áttér a kifejlett vízibolha, de mindenekelőtt a vízben élő szúnyoglárvák zsákmányolására. Az ivarérett példányok - ha tehetik - saját és más halak ivadékát is bekebelezik, ezért szaporításuk csak sűrű növényzetű élőhelyen igazán sikeres, ahol a védtelen kishalak, megfelelő búvóhelyet találhatnak (Pénzes B.)

A szúnyogirtó fogaspony, tájidegen halfaj, kedvező szúnyoglárva fogyasztása ellenére sem ajánlott Magyarországi betelepítése, ezt a hőmérséklet igénye sem szavatolja. Rendkívül agresszív faj, más halakat, még a tőle nagyobbakat is csipkedi, zavarja.

- **Ezüstkárász - *Carassius auratus gibelio* (Bloch, 1782)**
carp (Angol), carpa (Spanyol), carpat (Francia), Europäischer Karpfen (Német)

Az ezüstkárász, a *Carassius auratus* alfaja. Házasított rokona a közismert aranyhal (*Carassius auratus auratus*). Természetes elterjedési területét ma már nehéz meghatározni, hiszen egyes

források szerint az ember már a korai középkorban elkezdte terjeszteni, de a halászok sem tettek különbséget a kárász, és az ezüstkárász között. ***Elsőként Herman Ottó tett róla említést, kövi kárász néven.*** Eredeti élőhelyének az Amur folyó vízrendszerét, az Aral-tó vízgyűjtőjét, Szibériát jelöli meg a tudomány. Ez az egyébként sem szűkös élőhely azonban mára hatalmas mértékben kibővült. Napjainkra Európában már csak Írország, Skócia, Normandia, Dalmácia, a Pelopóniszosz, Dél-Olaszország, a Skandináv-félsziget északi és keleti része tekinthető ezüstkárásztól mentes övezetnek. Hazánkba a Körösök menti halastavakba tógazdasági hasznosításra 1954-ben érkezett az első szállítmány, Bulgáriából, azzal a szándékkal, hogy jól növekedő, a hasvízkórral szemben ellenálló halfajjal gazdagodjunk. 1960-tól szaporodott el tömegesen, főleg telepítéseknek köszönhetően.

- **Seregély- *Sturnus vulgaris* (Linnaeus, 1758)**

common starling (Angol) estornino pinto (Spanyol), etourneau sansonnet (Francia), Europäischer Star (Német)

Euráziában, széles körben elterjedt faj. Dél-Afrika, Argentína, Ausztrália, Új-Zéland, a Chatham-szigetek, a Fidzsi-szigetek, Vanuatu és Tonga területére betelepítették. Szintén betelepítették az Egyesült Államokba, ahol kiválóan meghonosodott. Onnan terjedt el a következő országokba: Kanada, Mexikó, Kuba, Jamaica, Kajmán-szigetek, Haiti; Dominikai Köztársaság; Puerto Rico; Bahama-szigetek. Rendszeres fészkelő. Februártól novemberig tartózkodik itt, néha áttelel. Rovarokat és bogyókat eszik. Nagy tömegekben komoly károkat okoz a mezőgazdaságnak, a szőlőültetvényekben és a gyümölcsösökben.

- **Házi egér - *Mus musculus* (Linné, 1758)**

Hausmaus (Német), house mouse (Angol), souris commune (Francia)

A házi egér gyakorlatilag Északnyugat-Afrika, Spanyolország és Kelet-Ázsia sztyeppjeiről és félsivatagaiból származik. A lakóházak közvetlen közelében mindenütt megtalálható. Az Arktisz és az Antarktisz területén, valamint néhány esőerdő borította területen ahol emberek sem laknak - a házi egér nem telepedett meg. A szabadban, bozótosokban, gabonátáblákon és dűnék között él. Mindenütt rendületlenül szaporodik. Magyarországon is közönséges. Mint valaha a pusztákon élő állatnak, nedvességre alig van szüksége, és szinte mindenütt talál megfelelő búvóhelyet.

- **Házi patkány -*Rattus rattus* (Linnaeus, 1758)**

black rat, blue rat, European house rat (Angol), Hausratte (Német)

Eredeti elterjedési területe India, de szinte a világ minden részére behurcolták. Az ember közvetlen közelében él; még az ókorban jutott el Európába, feltehetőleg Afrikán keresztül. Kedveli a magtárakat, padlásokat és a meleg helyeket. Ahol jelentősebb vándorpatkány populáció található, ott megritkul ez a faj. A házi patkány okosabb, mint a vándorpatkány. Kíváncsi és kedves, játékos természetű. Mivel szeret ember közelében élni, és bolhásabb a vándorpatkánynál, **járványügyi szempontból veszélyesebb**. Rendkívül találékony, alkalmazkodó állatfaj. Általában hajókon utazik, de manapság már repülőgépen is találtak belőle. A Columbia űrsikló egyik útja alkalmával hat patkányt is magával szállított.

Növények:

- **Japán keserűfű- *Fallopia japonica***

Polygonum cuspidatum (Siebold, 1846)

Japanese bamboo, Japanese fleece flower, Japanese knotweed (English), huzhang (Kínai), itadori (Japán)

1823-ben egy egzotikus, magasra nöövő, szép virágú, lágyszárú növényt mutattak be a nagyközönségnek egy holland botanikus kertben. A Kelet-Ázsiából származó japán keserűfű (*Fallopia japonica*) igénytelen volt, sarjadzással is könnyen szaporodott, ezért aztán néhány év alatt könnyedén meghódította Hollandiát, majd előzönlötte egész Európát. Mára szinte minden nedvesebb patakparton, ártéren megtalálható, Magyarországon is. Ahol pedig megjelenik, ott az egykori faj gazdag növényzetből egynemű bozótos alakul ki. Elsősorban települési ruderalis, ritkábban leromló állapotú élőhely típusokban találkozhatunk vele. Tág pH-tűrésű faj, de a meszes talajokat részesíti előnyben. Jól tűri a nehézfém- és só szennyezést. Elviseli a nagy kén-dioxid-szennyezést. Elágazó gyöktörzs rendszerével rögzíti a mozgó törmeléket és elősegíti a talajképződést. Gyakori az utak mentén, és a művelt területek mellett. Az ember által létrehozott, gyakran kedvezőtlen adottságú élőhelyeken fordul elő. Vasúti töltések, meddőhányók, elhanyagolt kertek, sövények, útszélek adnak otthont számára.

- **Réti füzény -*Lythrum salicaria* (Linnaeus 1753)**

Blutweiderich (Német), purple loosestrife, rainbow weed (Angol), salicaire (Francia),

- **Tüskészanót-*Ulex europaeus* L.**

ajonc (French), furze (English), Stechginster (German)

- **Alangfű- *Imperata cylindrica* (L.) Beauv.**

alang-alang, blady grass (Angol), Blutgras (Német)

Az ISSG (Invasive Species Specialist Group) nemzetközi munkacsoport által közzétett TOP 100-as listáján nem szereplő invazív fajok Magyarországon:

1998. március 11-13. között Jósvafőn került megrendezésre az **Agresszív adventív növényfajok és a természetvédelem** című szakmai találkozó. A rendezvényen összeállították a legveszélyesebb fajok listáját, amely 33 adventív és 3 őshonos (ám megfelelő feltételek között inváziós tulajdonságokat mutató) növény fajt tartalmaz.

Invazív növényfajok Magyarországon:

Alkőrmös (*Phytolacca americana*)
Átoktüske (*Cenchrus incertus*)
Bálványfa v. ecetfa (*Ailanthus altissima*)
Betyárkóró (*Conyza canadensis*)
Bíbor nyúljohozám (*Impatiens grandulifera*)
Borzas kúpvirág (*Rudbeckia hirta*)
Csicsóka (*Helianthus tuberosus*)
Egynyári seprence (*Erigeron annuus*)
Fehér akác (*Robinia pseudo-acacia*)
Gyalogakác (*Amorpha fruticosa*)
Japán komló (*Humulus scandens*)
Kanadai aranyvessző (*Solidago canadensis*)
Kaukázusi medvetalp (*Heracleum mantegazzianum*)
Keresztlapu (*Erechtites hieraciifolia*)
Keskenylevelű ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*)
Kisvirágú nyúljohozám (*Impatiens parviflora*)
Kőrislevelű v. zöld juhar (*Acer negundo*)
Magas aranyvessző (*Solidago gigantea*)
Magas kúpvirág (*Rudbeckia laciniata*)
Nyugati ostorfa (*Celtis occidentalis*)
Olasz szerbtövis (*Xanthium italicum*)
Őszirózsa fajok (*Aster* spp.)
Parlagfű (*Ambrosia artemisiifolia*)
Parti szőlő (*Vitis riparia*)
Selyemkóró (*Asclepias syriaca*)
Süntők (*Echinocystis lobata*)
Sokvirágú napraforgó (*Helianthus decapetalus*)
Sziklai szőlő (*Vitis rupestris*)
Vadszőlő fajok (*Parthenocissus* spp.)
Vörös kőris (*Fraxinus pennsylvanica*)

Őshonos fajok, amelyek inváziós tulajdonságokat mutatnak

Nád (*Phragmites australis*)
Siska nád (tippan) (*Calamagrostis epigeios*)
Vad v. földi szeder fajcsoport (*Rubus fruticosus* agg.)

Invazív állatfajok Magyarországon:

Cifra rák (*Orconectes limosus*)
Jelzórák (*Pacifastacus leniusculus*)
Burgonyabogár (*Leptinotarsa decemlineata*)
Kukoricabogár (*Diabrotica virgifera virgifera*)
Harlekin katicabogár (*Harmonia axyridis*)
Amerikai fehér szövőlepke (*Hypantria cunea*)
Tölgy selyemlepke (*Antheraea yamamai*)
Spanyol meztelencsiga (*Arion lusitanica*)
Amuri kagyló (*Anodonta woodiana*)
Kínai razbóra (*Pseudorasbora parva*)
Törpeharcsa (*Ameiurus nebulosus*)
Fekete törpeharcsa (*Ameiurus melas*)
Szivárványos pisztráng (*Oncorhynchus mykiss*)
Naphal (*Lepomis gibbosus*)
Amurgéb (*Perrcottus glenii*)
Kessler-géb (*Neogobius kessleri*)
Feketefoltú géb (*Neogobius melanostomus*)
Vörösfülű ékszerteknős (*Trachemys scripta elegans*)
Kanadai lúd (*Branta canadensis*)
Mandarinréce (*Aix galericulata*)
Fácán (*Phasianus colchicus*)
Mosómedve (*Procyon lotor*)
Nyestkutya (*Nyctereutes procyonoides*)

346/2008. (XII. 30.) Korm. Rendelet a fás szárú növények védelméről

2. § (2) Az ingatlan tulajdonosa, vagyonkezelője, használója (a továbbiakban együtt: használó) a *mellékletben* meghatározott inváziós fajú fás szárú növény telepítése, pótlása esetén köteles a növény továbbterjedésének megakadályozására.

(3) A közutak melletti fasor fahiányainak pótlása csak az adott fasor vonalába történő telepítéssel, a fasorra jellemző faj, fajta felhasználásával történhet, amennyiben annak környezeti feltételei adottak.

6. § (2) Fás szárú növény pótlása nem történhet - a 2. § (3) bekezdésben foglaltak kivételével - a *mellékletben* meghatározott fajok egyedeivel.

Melléklet a 346/2008. (XII. 30.) Korm. rendelethez

Inváziós fajú fás szárú növények

Magyar név	Tudományos név
akác*	<i>Robinia pseudo-acacia</i>

amerikai kőris*	<i>Fraxinus americana</i>
bálványfa*	<i>Ailanthus altissima</i>
gyalogakác	<i>Amorpha fruticosa</i>
kései meggy	<i>Prunus serotina</i>
zöld juhar	<i>Acer negundo</i>
* Kivéve a kertészeti változatok.	

Irodalom:

Kovács, É.(2010): Irtózatok szépségei, Kertbarát magazin XXXII. Évfolyam, Budapest pp:48-49.

www.hu.wikipedia.org

www.haldorado.hu

100 of the World's Worst Invasive Alien Species (www.issg.org)

Tiszaújváros, 2010. március 17.